

DE MUNT KLAPPER

EUROPEES GENOOTSCHAP VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE vzw
Koninklijke Vereniging

Driemaandelijks tijdschrift

- 88 -

oktober-november-december 2015

1 mark Duits Zuidwest-Afrika

- Vz: "1 Mark" met parelrand aan de buitenkant
- Kz: "3. KOMPAGNIE ★", een parelrand aan de buitenkant
- Land/gebied: Duits Zuidwest-Afrika (huidige Namibië)
- Heerser: Duitse kolonie 1884-1919
- Munt: 1 mark militair geld; jaartal: ca. 1910
- Metaal: messing; afmeting: Ø 25 mm; gewicht: 4,4 g

Duits Zuidwest-Afrika

Duits Zuidwest-Afrika, het huidige Namibië, was van 1884 tot 1919 een kolonie van het Duitse Rijk. Veel plaatsnamen herinneren nog aan die tijd, zoals Swakopmund en Lüderitz, maar ook de naam van de Caprivistreek dateert uit die periode.

Sinds circa 1840 waren Duitse missionarissen actief in het gebied. Nadat in 1883 de Duitse koopman Adolf Lüderitz een stuk grond bij Angra Pequena had laten aankopen, de baai waar tegenwoordig de plaats Lüderitz ligt, werd het gebied in 1884 uitgeroepen tot Duits protectoraat. Slechts de enclave Walvisbaai bleef Brits. Na de Koloniale Conferentie van Berlijn (1884-85), waar verschillende Europese en Noord-Amerikaanse landen onderling en zonder medeweten van de autochtone Afrikaanse bevolking het grondgebied in Afrika verder verdeelden, begon Duitsland met het koloniseren van haar nieuwe kolonie Duits Zuidwest-Afrika. Vanuit de kustplaatsen Lüderitz en Swakopmund trokken de eerste kolonisten het binnenland in en werd in Otjimbingwe een koloniaal administratiekantoor door een handvol functionarissen bemand onder leiding van rijkscommissaris dr. Heinrich Ernst Göring (de vader van Hermann).

Duitse koloniën in Afrika

Detailkaart Duits Zuidwest-Afrika

Om een einde te maken aan de onderlinge strijd tussen de Herero- en de Namavolken om vee en grond, werden door de Duitsers ‘beschermingsverdragen’ opgedrongen. Sommige lokale leiders zagen hierin een mogelijkheid tot Duitse bescherming tegen hun rivalen. Door het koloniale bestuur werd echter onderwerping van de lokale bevolking aan de Duitse keizer nageijverd. Met slechts 21 soldaten in 1889 en 61 in 1890 konden de Duitsers de eerste jaren ook maar weinig uitrichten tegen de rooftochten en onderlinge gevechten van de Namibische volkeren.

Duitse patrouille op kamelen (1903)

Herero-leider Maharero sloot een dergelijk beschermingsverdrag met rijkscommissaris Göring, maar Namakapitein Hendrik Witbooi weigerde. In een van zijn brieven (van 30 mei 1890) aan Maharero's zoon en opvolger Samuel Maharero liet Witbooi weten dat hij de overheersing van een Europese macht erger vond dan hun onderlinge strijd: “Uiteindelijk zal jij het betreuren dat je je land en het recht om daar te heersen hebt overgedaan aan de blanken”. En Witbooi ging door met het aanvallen van Herero nederzettingen.

In november 1892 tekenden Hendrik Witbooi en de Herero een vredesovereenkomst. Om te voorkomen dat ze gezamenlijk tegen de kolonisator in opstand kwamen, bracht Duitsland meer troepen over naar haar kolonie. Onder bescherming van een behoorlijke troepenmacht kwamen kolonisten in grotere aantallen naar Namibië. De in centraal Namibië wonende

Herero kwamen hierdoor meer en meer in de verdrukking. Aan de Herero werden door kolonisten op de pof goederen en alcoholhoudende dranken verkocht. De schuld kon worden afgelost door vee te verkopen. Nadat in 1897 een runderpestepidemie het overgrote deel van de veestapel gedood had, konden de Herero hierna hun schulden slechts nog met grond voldoen. De door de Duitsers erkende leider van de Herero, Samuel Maharero, onderhield goede betrekkingen met de Duitse gouverneur Theodor Leutwein, maar ook hij maakte forse schulden. De Herero zagen meer en meer van hun traditionele grondbezit overgaan in Duitse handen en de onrust groeide. Na beraadslaging onder leiding van Maharero besloten begin 1904 de Herero-leiders eensgezind het verdrag te verbreken en hun land terug te eisen.

Opstand

In mei 1904 verzamelde een enorme legermacht van de Herero zich bij de plaats Okahandja. Een aantal Duitse kolonisten werd gedood en een groot aantal koeien buitgemaakt. De daar wonende blanken verschansten zich en zonden een noodkreet naar het Duitse garnizoen in Windhoek. De *Schutztruppe* had echter haar hoofdmacht in het zuiden van het land om tegen de opstandige Bondelswarts, een Namavolk, te vechten. Na Okahandja werden meer Duitse plaatsen, zoals Omaruru, aangevallen en bezet. Samuel Maharero zond oproepen naar leiders van andere volken om de Herero te steunen in de strijd tegen de Duitsers.

Vernietigingsbevel

Op 2 oktober 1904 vaardigde Von Trotha zijn beruchte *Vernichtungsbefehl* uit om alle overgebleven Herero uit de Duitse kolonie te verdrijven of te doden.

Dit *Vernichtungsbefehl* was op te vatten als een bevel tot genocide, al wordt dat door sommigen bestreden. Op bevel van Von Trotha werden de resterende Herero over de grens met Bechuanaland gedreven. Om te voorkomen dat ze zouden terugkeren werden de waterputten vergiftigd waardoor vele Herero van de dorst stierven in de Kalahariwoestijn. Afgevaardigden met vredesboodschappen werden door de Duitsers neergeschoten. 75 % van de Herero bevolking overleefde de massaslachting uiteindelijk niet. Als reactie op het brute geweld van Von Trotha trad Leutwein af als gouverneur.

Herero na hun vlucht door de woestijn

Opstand in het zuiden van Namibië

Nadat de Herero bij de Waterberg waren verslagen, leidde Hendrik Witbooi de opstand van de Nama in het zuiden. De Nama stredden tegen de Herero vele oorlogen om grond en vee, maar gaven uiteindelijk gehoor aan de oproep van Samuel Maharero om samen tegen de

Duitse kolonisator te strijden. Op 3 oktober 1904 viel Hendrik Witbooi met zijn Namasoldaten de Duitsers aan. In navolging van zijn bevel tegen de Herero vaardigde Von Trotha op 22 april 1905 in Berseba een bevel aan de Nama uit. In zijn bevel haalde hij de strijd tegen de Herero als voorbeeld aan. Maar deze order om zich over te geven maakte geen indruk op Hendrik Witbooi en zijn bondgenoten. Hendrik Witbooi sneuvelde in de strijd bij Vaalgras op 29 oktober 1905. Zonder hun strateeg en leider werden de Nama verslagen. De overgebleven Witbooi Namasoldaten werden ontwapend en gedeporteerd naar de Duitse koloniën Kameroen en Togo waar velen omkwamen.

Na het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog bezetten in 1915 de Zuid-Afrikaanse troepen Duits Zuidwest-Afrika. Tot 1990 regeerde Zuid-Afrika over het gebied onder de naam Zuidwest-Afrika en zodoende heeft de bevolking van Namibië geleefd onder het apartheidsregime. Als gevolg van de Zuid-Afrikaanse grensoorlog is sinds 21 maart 1990 Namibië onafhankelijk en zijn er vrije verkiezingen voor alle burgers.

Honderd jaar later, in augustus 2004, erkende de Duitse regering dat er sprake is geweest van genocide. Sinds 1990, heeft Duitsland 500 miljoen euro steun voor Namibië betaald.

Bestuurders van Duits Zuidwest-Afrika:

- 1885-1890: Heinrich Ernst Göring (rijkscommissaris, later *Landeshauptmann*)
- 1890-1891: Louis Nels (a.i.)
- 1891-1894: Curt von François (later *Landeshauptmann*)
- 1894-1904: Theodor Leutwein (*Landeshauptmann*, sinds 1898 gouverneur)
- 1904-1905: Lothar von Trotha (a.i.)
- 1905-1907: Friedrich von Lindequist (gouverneur)
- 1907-1910: Bruno von Schuckmann (gouverneur)
- 1910-1915: Theodor Seitz (gouverneur)

Militair geld

De militairen van het Duits koloniaal leger heetten officieel *Schutztruppe*. Die naam kwam van *Schutzgebiete* zoals de Duitsers hun kolonies heetten. In Duits Zuidwest-Afrika bestonden ze uit ongeveer 2.000 vrijwilligers, voornamelijk Duitsers, maar ook Oostenrijkers en Zuid-Afrikaanse boeren. Het waren officieren, artsen, dierenartsen, technici en voetvolk. Door de slechte verstandhouding met de lokale bevolking waren er maar heel weinig zwarten in het koloniaal leger. Het militaire hoofdkwartier was in de hoofdstad Windhoek en het land was onderverdeeld in 2 militaire districten, Windhoek in het noorden en Keetmanshoop in het zuiden, en 12 Kompagnies, verdeeld over het land. Zo was de 3de Kompagnie gelegerd in het zuidelijke Kanus. Deze gaf rond 1910 twee metalen munten uit van 1 en ½ mark. Er is weinig geweten over dit metaalgeld. Waarschijnlijk was het voor gebruik binnen de kazerne, ook wel kantinegeld genoemd. Door het kleingeldgebrek vanaf 1915 kwamen ze ook in de algemene circulatie terecht.

½ mark, 3. Kompagnie, vernikkelt zink, Ø 25,6 mm

De geldcirculatie tijdens de Eerste Wereldoorlog

In de Duitse koloniën circuleerde de Duitse Mark, omdat daar vroeger geen geld gebruikt

werd, behalve in Duits Oost-Afrika waar de rupie circuleerde omdat die daar vroeger reeds ingeburgerd was. Doordat die koloniën door het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog van het moederland afgesneden waren werd er vanaf augustus 1914 in Duits Zuidwest-Afrika locale noodbiljetten uitgegeven in waarden van 5, 10, 20, 50 en 100 mark; deze werden *Kassenscheinen* genoemd. Ze waren ondertekend door de keizerlijke gouverneur Seitz te Windhoek, en doordoor ook wel *Seitz-noten* genoemd. Ze dragen een grote droogstempel met de Duitse adelaar op de blanco keerzijde.

Kassenschein van 100 mark 1914, keizerlijk gouverneur Seitz, 126 x 90 mm

Doordat in 1915 de Unie van Zuid-Afrika Duits Zuidwest-Afrika bezette werd het gebruik van Duitse marken verboden en kwam het Engels geld, dat toen in Zuid-Afrika gangbaar was, in de circulatie. Dat gebeurde nogal overhaast en chaotisch waardoor er snel een gebrek aan kleingeld ontstond en werd het toegestaan aan grote bedrijven om kleingeld uit te geven, nog steeds in marken. Dat was rechthoekig papiergeld gaande van 10 pfennig tot 20 mark, *Gutscheinen* genoemd. Vrij snel gaven ook kleinere bedrijven en winkels geld uit in papier of karton. Bij het einde van Wereldoorlog I, vanaf 1 januari 1919, werd dat geld in marken ook verboden, alleen het Engels geld van de Unie van Zuid-Afrika was nog geldig.

Gutschein van 1 mark in karton, Swakopmunder Buchhandlung, 71 x 45 mm

Bronnen:

- *Encyclopedie voor munten en bankbiljetten*
 - *Atlas voor de wereldgeschiedenis*
 - *The coin atlas, the world of coinage from its origin to the present day*
 - Wikipedia, *Schutztruppe*, <http://en.wikipedia.org/wiki/Schutztruppe>
 - *Das Geld der deutschen kolonien, Deutsch-Südwestafrika*,
<http://www.kolonialgeld.de/html/dswa.html>
 - Dr. Arnold Keller, *Das Papiergeld der Deutschen Kolonien*, Münster 1967.
- Dirk Hiemstra, secretaris Numismatische Kring Frisia, Drachten, Friesland (Nederland), en Leopold Verbist*